

Enstitüsü : Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Programı : Türk Dili ve Edebiyatı Doktora
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Vahit Türk
Tez Türü ve Tarihi : Doktora-Aralık 2023

ÖZET

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ DÜRR-İ YETİM [1B-100A] (DİL İNCELEMESİ-ÇEVİRİ YAZILI METİN-DİZİN)

Harun Coşkun

Çağatay Türkçesi, 15. yüzyıldan 20. yüzyıl başlarına kadar Batı Türklüğünün sınırlarını çizen Karadeniz, Kafkas Dağları, Hazar Denizi ve Orta İran'ın kuzey ve doğusunda -Türkistan'da- yaşayan Türk toplulukları tarafından kullanılan ortak yazı dilinin adıdır. Bu yazı dili ile çok sayıda eser kaleme alınmıştır. Bu eserlerden biri de siyer türünde yazılan *Dürr-i Yetim*'dir.

Şimdiye kadar bu eser üzerinde tespit edebildiğimiz herhangi bir bilimsel çalışma yapılmamıştır. Eserin bu çalışmaya kaynaklık eden nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi Özel Koleksiyon bölümünde 00015 numarada kayıtlıdır. 415 yaprakтан oluşan *Dürr-i Yetim* adlı eser, 1201/1786 tarihinde Çağatay Türkçesi ile kaleme alınmıştır. Çalışmamızda bu eserin 1b-100a yaprakları arasındaki kısım incelenmiştir.

Beş bölümden oluşan çalışmamızın giriş bölümünde Çağatay Türkçesi ve Çağatay Edebiyatına kısaca değinilmiş ve incelenen eser hakkında bilgi verilmiştir.

Dil incelemesi bölümünde metnin yazım, ses ve şekil bilgisi özellikleri incelenmiş, tespit edilen dil özellikleri örnekleriyle açıklanmıştır. Eserin dil özelliklerinde Doğu Türkistan bölgesinin bazı yerel dil özellikleri tespit edilmiş ve önemli görülen yerleri karşılaştırılmıştır.

Metin bölümünde Arap harfli eserin Latin harflerine çeviriyazı ile aktarımı sağlanmıştır. Metinde geçen sözcüklerin kullanıldığı yerler bu sözcüklere gelen ekler sözcüklerin anlamlarıyla beraber alfabetik olarak dizinde gösterilmiştir.

Sonuç bölümünde ise metinde tespit edilen eskicil özellikler, Oğuz Türkçesi, Yeni Uygur Türkçesi ve Doğu Türkistan ağzı ile ilgili ses bilgisi, şekil bilgisi ve söz varlığı özellikleri ve bu özellikler arasındaki farklılıklar hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Çağatay Türkçesi, Çağatay Edebiyatı, Dürr-i Yetim, Siyer.

University : Istanbul Kültür University
Institute : Institute of Graduate Studies
Department : Turkish Language and Literature
Program : Turkish Language and Literature PhD
Supervisor : Prof. Dr. Vahit Türk
Degree Awarded and Date : PhD – Dec 2023

ABSTRACT

A LINGUISTIC ANALYSIS AND TRANSLATION OF CHAGATAI TURKIC DÜRR-İ YETİM [1B-100A] (LANGUAGE EXAMINATION - WRITTEN TEXT TRANSLATION - INDEX)

Harun Coşkun

Chagatai Turkic is the common written language used by Turkic communities living in the boundaries of Western Turkistan from the 15th century to the early 20th century, encompassing the regions of the Black Sea, Caucasus Mountains, Caspian Sea, and the northern and eastern parts of Central Iran. Numerous works were written in this written language, and one of these works is the biography genre, "Dürr-i Yetim" (The Pearl of the Orphan).

So far, no scientific study has been conducted on this work. The copy of the work that served as the basis for this study is registered as number 00015 in the Special Collection section of the Süleymaniye Library. The work "Dürr-i Yetim," consisting of 415 pages, was written in Chagatai Turkic in the year 1201 (1786 CE). In our study, the section between pages 1b-100a of this work has been examined.

Our study, consisting of five sections, briefly touches upon Chagatai Turkic and Chagatai literature in the introduction section and provides information about the examined work.

In the language analysis section, the writing, phonetic, and morphological features of the text were examined, and the identified language characteristics were explained with examples. In the language features of the work, comparisons were made with some local language features of the Eastern Turkistan region that were considered significant.

In the text section, the Arabic-script work has been transliterated into Latin script. The places where the words in the text are used, along with the affixes attached to these words, have been alphabetically listed in an index with their meanings.

In the conclusion section, information has been provided regarding the archaic features identified in the text, phonetic features related to Oghuz Turkic, New Uyghur Turkic, and the Eastern Turkistan dialect, as well as morphological and lexical characteristics. The differences between these features have also been discussed.

Keywords: Chagatai Turkic, Chagatai Literature, Dürr-i Yetim, Biography.